

Anna Punsí

L'AMOR QUE SEMPRE QUEDA

Columna

ANNA PUNSI

L'AMOR QUE
SEMPRE QUEDA

Columna

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: SETEMBRE DEL 2024
© ANNA PUNSÍ LLADÓ, 2024
© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-3238-2
DIPÒSIT LEGAL: B. 12.140-2024
FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62
IMPRÈS A CATALUNYA - PRINTED IN CATALONIA

www.columnnaedicions.cat

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Índex

L'últim esmorzar	15
La moto d'en Dani	33
La padrina eterna	53
Adeu, Maia	71
(B)oan i (B)agheera	91
A deu mil quilòmetres	135
Balla, Layi, balla	153
Una prova d'amor	189
Cada dia surt el sol	207
L'abric blau marí	225
Una espelma per a la Fina	251
<i>Agraïments</i>	261

L'últim esmorzar

L'última vegada que van veure's va ser un divendres al matí al Club Natació Barceloneta, on en Lluís havia après a jugar a frontennis amb el seu pare, en Rafael, un home savi atrapat en una època massa fosca per al seu cervell despert.

La família vivia a prop de la plaça de la Universitat, en un entresol amb poca llum. Eren socis del club i abans d'anar a l'escola, a tres quarts de set del matí, el pare despertava en Lluís i anaven junts a fer esport. A mitjans dels anys seixanta, en Rafael ja feia ioga i gimnàstica sueca i el fill practicava aquesta modalitat del tennis en un frontó gran, amb raquetes més pesades i pilotes grogues o negres, que són més ràpides. Després es banyaven en una piscina d'aigua salada, men-

javen una poma i prenien una tassa de te amb llet. Amb la feina feta, en Rafael el deixava a l'escola, a Sarrià, i se n'anava a treballar.

Aquell matí del 9 de juliol de 1976 van baixar junts al club. El pare havia quedat amb uns amics i el fill estava fent unes pràctiques a l'Institut Superior d'Investigacions Pesqueres. Cap a les onze, es van acomiadar, com un dia més. En Lluís va anar als vestidors per canviar-se i agafar les seves coses. Després va passar una estona per la biblioteca i a l'hora de dinar va pujar al pis que tenien al centre de Barcelona. Va obrir amb les claus. Aleshores ja tenia vint-i-un anys i feia i desfeia. La seva mare li havia deixat el dinar fet. Quan començava a desparar taula, van trucar al timbre de la porta. No esperava ningú. Quan va obrir, hi havia dos homes palplantats que el miraven en silenci.

—Som de la Guàrdia Urbana de Barcelona. Venim a dir-li que el seu pare ha tingut un problema i hauria de trucar a la caserna de la Guàrdia Civil del Maresme.

En Lluís no entenia res. Per un moment, el cap li va quedar aturat en aquella frase ràpida i directa però plena d'interrogants. Amb el temps

i amb molta formació ha entès per què aquells policies no van poder pronunciar la paraula que ho explicava tot.

UNA MENT PRIVILEGIADA

En Rafael tenia altes capacitats i el van becar els Jesuïtes de Casp. Amb els seus companys feien concursos culturals de romans contra cartaginesos i sempre quedaven primers. En Lluís el recorda com una persona brillant. Amb només setze anys ja ocupava una plaça de mestre a la Garriga, però la seva carrera es va estroncar per culpa de la Guerra Civil. Va ser de les últimes lleves mobilitzades per l'exèrcit republicà i el van dur a la Conreria, entre Tiana i Sant Fost de Campsentelles, i el van formar com a radiotelegrafista. No va arribar a estar al front i va agafar la retirada, l'èxode republicà del final de la guerra, el 1939, cap a França. Va acabar al camp de concentració d'Arles, i allà també va fer tot el possible per sortir-se'n. Els francesos podien ajudar els seus parents exiliats. Un cop a Arles, en Rafael va aturar un nen que passava pel carrer i li va

demanar ajut per trobar uns cosins que vivien a prop. L'endemà mateix va obtenir la resposta: va arribar al camp de concentració un cistell amb embotits, que va ser la glòria dels que penosament s'amuntegaven allà. Al cap de pocs dies en va poder marxar i estar-se a casa dels cosins.

Uns mesos després va tornar a Catalunya per la frontera, a peu i d'amagat. Els que havien estat a l'altre bàndol eren perseguits pel franquisme. Va entrar amb molta por. A l'altura de Blanes va sentir soroll i es va llançar a un marge amb la mala sort que es va trencar un braç. Al poble, un familiar el va curar i amagar i va avisar discretament els seus pares. Després va arribar a Barcelona i es va matricular a Ciències Exactes. La situació era tan dura i tenia tanta por que el distinguessin que va decidir marxar un temps. Va aprofitar que tenia coneixements de radiotelegrafista, dels mesos a la Conreria, i es va enrolar en un vaixell mercant. Això el va situar fora del focus polític.

En aquella època va conèixer casualment la Concepció, Conxita per a ell i els amics. Li agradava explicar que, en una excursió a les Coves de Montserrat, a Collbató li havia agafat la mà i

que ja mai més l'hi havia deixat anar. Els detalls de com es van conèixer ballen. I quan voldries saber més, els protagonistes ja no hi són. «Feien un bon tàndem, amb la mare, que també era una persona sensible», diu el seu fill.

El 1948 es van casar al monestir. Al cap d'un any va néixer el seu fill gran, i el 1955 va arribar en Lluís, que és el narrador d'aquesta història. La mare va fer estudis universitaris de Biologia, cosa poc habitual en aquella època. Ella deia que era naturalista. Va ser professora a diversos instituts i escoles de Barcelona.

En Rafael ja feia temps que havia deixat la marina mercant per tornar a tocar de peus a terra. Havia après anglès i alemany pel seu compte, va estar treballant a la Uralita i després va entrar a la consultoria American Committee for Liberation from Bolchevism (AMCOMLIB), acrònim sota el qual s'amagava la CIA, empresa americana amb oficina al carrer Aribau de Barcelona, que s'ocupava de la simbòlica Radio Liberty de Pals, que va tenir un paper fonamental en la propaganda nord-americana a la Unió Soviètica en plena Guerra Freda. Treballava a l'àrea de recursos humans, i quan van tancar el despatx de la

capital catalana li van oferir anar a Pals, però va decidir desvincular-se'n. Tot i això, va mantenir correspondència amb moltes de les persones que havia conegut.

Sempre va tenir un interès intel·lectual i cultural molt important i ho transmetia a qui el volia escoltar. Era una espècie d'enciclopèdia amb cames. «Quan li interessava alguna cosa s'hi posava a fons, es llegia quinze o vint llibres, buscava articles i s'amarava de les històries obsessivament». Va ser dels primers socis d'Òmnium Cultural.

Havia arribat a dominar l'alemany i llegia Goethe. En una excursió al Jardí Botànic de Marimurtra de Blanes, acompanyat de la dona i els fills, es va aturar a la plaça dedicada a l'escriptor alemany i va llegir el poema original que el fundador de l'espai, el doctor Faust, va fer posar en un lloc principal del jardí. Són unes majòliques amb els versos de *Mignon* traduïts per Joan Maragall, que comencen: «Saps el país dels tarongers —*zitronen* (llimoners) a l'original— en flor? / Entre el fullatge obscur, brilla el fruit d'or. / Allí es fa el llorer altiu, la murtra suau / gronxats pel dolç oreig sota el cel blau». I, més enda-

vant: «Saps l'estada? En pilars s'alça el trespol, / cada cambra és bonica com un sol, / les estàtues de marbre em van mirant...». En Lluís tenia divuit anys. Recordar aquell moment encara el commou. Quan en parla, les llàgrimes li cauen galtes avall i li mullen la camisa verd fosc. No hi ha tornat més.

Li agradava molt el jazz, la música clàssica, i també estava al cas de música que anava arribant. Li encantava Ella Fitzgerald, els grans clàssics; el *Messies* de Händel, els concerts de Rakhmàninov, un concert de violí de Mendelssohn, que emociona. «És com tenir-lo al costat mentre escolto la peça».

Ell posava música i la ràdio. Estava més per les notícies i pel que passava al món. Però a casa hi havia un bon equip de música i, de tant en tant, recomanava peces als seus fills. En Lluís va descobrir alguns cantants importants a la seva vida com Georges Brassens, però també els Beatles. «Era molt obert».

En Rafael tenia una germana dos anys més petita, i molt ferma. Era la tieta Paquita. Francesca, li agradava que li diguessin. També va patir les penúries de la Guerra Civil. El seu marit

va marxar un dia perquè no suportava la postguerra i no el va tornar a veure mai més. Anys més tard va refer la seva vida amb l'Emilio, un senyor italià amb qui no es va voler casar. La família es va distanciar durant uns anys, però amb en Rafael ja mort, en Lluís va recuperar la relació amb la seva tieta, amb qui compartia alguns dinars en un bar a prop de la plaça Lesseps.

LA MALALTIA SENSE NOM

La relació de pare i fill era molt bona. Però en Rafael era tan intel·ligent i tan vehement en els seus discursos, que més d'una vegada en Lluís es va sentir intimidat al seu costat. Aquella sensació de no saber què aportar que pogués millorar la conversa. Amb el fill gran, el pare era més exigent. I una mica menys estricte amb en Lluís, que es porta sis anys amb el seu germà.

Era una persona que imposava. No era por, el que infonia. Era respecte per aquell cervell privilegiat que sabia debatre i aportar arguments, sovint inapel·lables. Un dia, quan en Lluís tenia setze anys i havia passat uns vint dies a París a

casa d'un amic, va mantenir un intercanvi d'opinions amb el seu pare i, en un moment determinat, el fill, exhaust, li va confessar que li tenia temença, un respecte tan gran que acabava provocant-li malestar. Ell va quedar sorprès, va escoltar i es va disculpar. I això els va apropar encara més. Havien pogut ser sincers.

La vida d'en Rafael havia tingut molta èpica: mestre amb setze anys, exiliat a França, mariner mercant, treballador d'una empresa nord-americana en plena Guerra Freda... Fins que la família va detectar que alguna cosa no rutllava. Es podia passar tres hores fent discursos apocalíptics sobre una imaginària tercera guerra mundial.

El metge va recomanar a la família que l'ingressessin. Per Setmana Santa del 1976, els fills li han de demanar al pare que els acompanyi a un hospital psiquiàtric. El primer dia va ser molt difícil. Van entrar allà, el van deixar al jardí del centre i el personal el va dur cap dins. Els fills, que aleshores tenien vint-i-un i vint-i-set anys, van marxar. Cada vegada que el visitaven els queia l'ànima als peus. Es trobaven sempre al jardí i això ho feia més agradable, però aquell home que veien no era ben bé el seu pare. Era algú que

no coneixien. «Vèiem més la malaltia que la persona que teníem davant», recorda en Lluís.

Venien d'una situació molt tensa, d'haver hagut de forçar l'ingrés del seu pare al centre. Ell no es reconeixia malalt i, per tant, tot es complia. Deixar-lo allà era dolorós però al mateix temps tenia un punt d'alliberament per a ells. Però en aquell moment, el 1976, era complicat entendre que el seu pare tenia una malaltia mental. Hi havia una gran aura negra al voltant de tot això i vivien amb grans interrogants. «Ningú ens va dir que tingués esquizofrènia». És una malaltia que en Lluís ha identificat després. Qui anava a parlar amb el psiquiatre era la mare i ella només deia que el pare estava malalt. En aquella edat tampoc necessitava més informació.

Més endavant ha entès que tenia brots psicòtics. Feia discursos que en aquell context de Guerra Freda podien tenir certa lògica. També en tindrien avui. El discurs era catastrofista. Però en Rafael hi podia dedicar hores i hores, i els seus fills o la mare ja veien que allà hi havia una malaltia. Convivien amb ell sense saber com tractar-lo.

Per al pare era millor ser a casa que estar ingressat. Però per als seus familiars era molt complex.

En Lluís intentava estudiar i, quan el seu pare feia quatre hores que parlava sense parar, s'angoixava molt. Cap a final de curs, el fill se n'anava a les vuit del matí a una cafeteria a cent metres de casa per estudiar. Perquè al pis era impossible.

El seu pare patia. Hi havia una dualitat: sentia la pulsio irrefrenable d'alertar dels perills que el món s'acabava i a la vegada era conscient que allà hi havia alguna cosa que no estava bé i que els fills se n'adonaven. En aquests mesos no hi va haver cap moment de lucidesa. Sí que hi havia certa calma. Anaven junts al Club Natació Barceloneta i allà cadascun feia els seus exercicis. «Els discursos els feia més a casa».

9 DE JULIOL DE 1976

Tan bon punt la patrulla de la Guàrdia Urbana va marxar escales avall, en Lluís va tancar la porta i va anar directe al telèfon que tenien al menjador. Amb les mans tremoloses va buscar el número de la caserna de la Guàrdia Civil i hi va trucar. Aquells últims mesos hi havia hagut problemes a casa i sabia que el pare no estava bé. L'alerta no li

va venir de nou, sospitava que podia haver passat alguna cosa greu i temia el que li havien de dir. El guàrdia civil li va deixar anar per telèfon:

— *Tu padre está muerto. Deberías venir a identificarlo.*

El dolor el va traspasar. Estava sol i va contactar amb el germà, però no el va trobar. Un bon amic el va acompanyar a la caserna i allà va identificar-lo a través de la documentació que duia a la cartera. Des d'una cabina es va afanyar a localitzar la mare i el germà per compartir-ho amb ells.

No li van deixar veure el cos i ho agraeix. La imatge del seu pare atropellat per un tren l'hauria perseguit tota la vida. De fet, no el va veure ningú, fins dos dies després, ja dins del fèretre i ben arreglat per la funerària. El van enterrar al cementiri de Montjuïc. Va ser un funeral familiar, hi havia poca gent. No es va amagar la causa de la mort. I hi havia molt silenci.

La primera emoció del fill va ser d'alliberament. Venien d'uns mesos de molt dolor, de viure la transformació del seu pare, i aquell final en sec li va fer sentir que el patiment s'havia acabat. Això el va alleujar. Però era només un miratge.

Els dies següents van ser molt estranys. Un

oncle, germà d'en Rafael, que vivia a Madrid va voler arrencar-los d'aquell xoc tan bèstia i distreure'ls com fos. Els dos germans i la mare van fer les maletes i van marxar cap al centre d'Espanya. El record d'aquells dies són sortides al cinema, partides de ping-pong, excursions en moto de paquet amb el seu cosí... De cop, després del funeral, es trobava a sis-cents quilòmetres de casa seva, gaudint, i totalment distret de la pena que tenia dins i que tot just començava a arrelar. El que no sabia aleshores és que més endavant pensaria que la decisió de distreure'ls va ser un error. Però tenia vint-i-un anys i encara li quedava molt de temps per entendre que s'acabava de carregar a l'esquena una motxilla plena de pedres.

En Rafael va morir per suïcidi als cinquanta-sis anys atropellat per un tren a l'altura de Montgat. El seu fill s'ha preguntat molts cops per què va escollir aquell lloc i aquell mètode. «Montgat, un lloc a prop del mar. Ell era de Blanes i li agradava molt el mar. Un indret on ningú el coneixia. En el procés d'ideació fins a fer-ho no volia que ningú el pogués aturar». El pare d'en Rafael era ferroviari. Totes les peces, segons en Lluís, «jugaven de forma inconscient a l'hora de treure's la vida».

ENCRIPTAR RECORDS

Els supervivents de la mort per suïcidi viuen amb un sentiment de culpa que els ofega. En Lluís ara sap que això és un engany. Li ha costat molts anys entendre que la culpa és una trampa al solitari. «Es revisa el passat amb elements que no teníem aleshores i sembla que es podien haver fet coses diferents per evitar-ho, però això és fals perquè es va fer el que es considerava que era el millor en aquell moment».

El dia que el seu pare va llançar-se a les vies del tren a Montgat, en Lluís no va veure cap senyal diferent que el dia abans o l'anterior, absolutament res. En Rafael no va dir o fer res diferent. Després, el fill va haver de continuar vivint. I va encriptar els records i els sentiments cap al seu pare per no patir.

Després d'anys de no voler pensar-hi, va començar a redescobrir-lo. El procés de dol ha estat recuperar la vida d'en Rafael. «La mort afecta profundament i quedes enganxat en això. Per això és tan difícil el dol per la mort per suïcidi. Quedem enganxats amb la paraula *suïcidi*, que té una dimensió emocional brutal perquè vol dir

que algú s'ha tret la vida i és quelcom contrari a la nostra estructura, que és la de la supervivència».

No va deixar cap nota. Però van trobar una carta en què explicava com veia la vida. No era un escrit de desesperació o de comiat. Al sobre no hi posava res. La carta anava dirigida a tots els membres de la família. No duia cap data.

El tabú que encara envolta el suïcidi dificulta la relació amb la gent. Hi ha persones que desconeixen com posar-s'hi i s'allunyen perquè no saben què dir. I la gestió també és molt complexa per als familiars. No saben què pensar. En el fons sempre pensen que es podria haver evitat, i això complica molt el dol.

SUPERVIVENTS

«El temps ho allunya, però només el temps no ho cura». En Lluís està casat amb la Núria, metgessa. I junts han construït molts ponts per tirar endavant. Un dia, la dona, que és metòdica i endreçada, i arxiva retalls de diari interessants, li va fer arribar una contraportada de *La Vanguardia* amb una entrevista a la Cecília Borràs, supervi-

vent de la mort per suïcidi del seu fill i presidenta de DSAS «Després del Suïcidi-Associació de Supervivents». Se la va mirar però la va guardar en un calaix. S'anomenen supervivents seguint una definició de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) perquè el que han d'afrontar és inesperat, violent i evitable, i això ho posa especialment difícil.

Aquell encara no era el moment de submergir-s'hi. Va arribar al cap d'un temps quan, en una reunió, algú li va fer una pregunta innocent sobre el seu pare. «Vaig fer el que segurament fem molts supervivents i vaig començar pel final, per parlar de la mort i les seves circumstàncies». Ara s'ho té prohibit. Sempre comença a parlar d'en Rafael per qui va ser i pel que va fer en vida. Quan li van preguntar pel pare va sentir un dolor tan intens que es va adonar que havia de canviar la manera com ho estava afrontant. Havia de gestionar aquella fiblada que sentia cada cop que hi pensava.

Va començar a escriure amb regularitat. Poc temps, però cada dia una mica. Al principi se sentia perdut i li costava contactar amb la part emocional que tenia apagada. I no era capaç

d'escriure més de dues paraules. Amb el temps i amb constància va aconseguir redescobrir el pare, del qual feia temps que no havia volgut saber res. Va reflexionar-hi tant que va recuperar l'home a qui admirava des de sempre.

Havia llançat la tovallola i la va recuperar. Dos anys més tard va buscar aquell retall de diari que li havia ofert la seva dona temps enrere. Se'l va llegir novament, va trucar al telèfon que sortia a la pàgina i es va fer soci de l'entitat aquell mateix dia. Es va oferir a una voluntària pel que necessitessin.

Pocs dies després, la Cecília Borràs li va trucar i li va explicar que feien entrevistes d'acollida per a supervivents del suïcidi, com ells. De seguida va fer-se voluntari i actualment col·labora amb l'associació fent tres entrevistes d'acollida setmanals. També porta un grup de dol tardà, de persones que han quedat atrapades com ell i no poden avançar. En aquest camí va conèixer l'Alberto Gómez, un periodista de Jerez de la Frontera establert a Barcelona, que va perdre el seu germà per suïcidi quan ell tenia divuit anys. Des de llavors s'han fet costat i han entès plegats el seu camí. L'Alberto ha publicat el llibre *Contra el silencio*, en què parla d'aquest dol. Perquè

justament lluiten contra l'estigma i contra aquest silenci que escanya els records i els sentiments.

En Lluís ha aconseguit col·locar cada record al seu lloc. «El que és bonic és bonic i el que no ho és també existeix. La voluntat és que la tristesa no ho embolcalli tot». Ell no havia seguit cap procés de dol. Només s'havia preocupat d'oblidar i vuit anys després va haver de tornar al punt de partida.

Quan en parla o hi pensa és fàcil que li caiquin les llàgrimes i que imagini tot el que podria haver estat. Però després és capaç d'asserenar-se i continuar amb la seva vida, sense que la pena envaeixi tots els racons i totes les hores del dia. «Les emocions posen color al dibuix dels fets i no s'han d'esquivar».

Ell té una consulta a Barcelona on parla de la gestió de les emocions. Al despatx, en ple Eixample, té un armariet de fusta i vidre i a l'interior hi guarda alguns objectes molt preuats, com una torradora de pa de la General Motors, fabricada als anys quaranta i que funciona a 125 volts. En Rafael portava aquests objectes de l'altra punta del món quan treballava a la marina mercant. Ara formen part dels preuats tresors que en Lluís guarda del seu pare.